

УДК 343.533+347.78(477)

М. В. Борута**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ОРГАНАМИ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Розглянуто правове регулювання охорони та захисту авторського права в Україні як складової частини системи права інтелектуальної власності. Досліджено правові засади діяльності органів внутрішніх справ України щодо охорони авторського права.

Необхідність підвищення ефективності й результативності охорони та захисту авторського права в Україні на сьогодні обумовлена низкою історико-правових і соціально-політичних чинників. Так, проблемні питання охорони та захисту авторського права потребують свого детального дослідження як щодо правового забезпечення, так і стосовно практики його застосування, оскільки законодавство в цій сфері все ще не повною мірою відповідає міжнародним стандартам і не забезпечує належної охорони та захисту авторського права.

Діяльність органів внутрішніх справ України щодо охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, в тому числі права інтелектуальної власності та авторського права, була предметом дослідження таких учених, як Г. О. Андрощук, В. О. Жаров, О. А. Підопригора, О. Д. Святоцький, Р. Б. Шишка та інших. Однак питання правового забезпечення захисту та охорони авторського права в Україні правоохоронними органами, в тому числі органами внутрішніх справ України, досліджено недостатньо.

Отже, розглянемо правові засади охорони авторського права в Україні залежно від нормативно-правових актів, що її врегульовують. Передусім, в системі конституційних прав людини та громадянина в Україні авторське право, що захищається державою і є одним із видів приватної власності, за своєю сутністю слід відносити до економічних прав і свобод, оскільки Конституція України (ст. 54) гарантує право на результат (матеріальний і моральний). Водночас це право здійснюється в культурній сфері суспільних відносин, що дає підстави відносити його до змішаних, культурно-економічних, прав і свобод людини і громадянина [1, с. 191].

Як відомо, конституційне гарантування прав та свобод являє собою систему узгоджених факторів, що забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод людини [2]. При цьому забезпечення прав і свобод людини включає три елементи (напрямки) державної діяльності: створення умов для реалізації прав і свобод людини – шляхом позитивного впливу на формування їх загальносоціальних гарантій; охорона прав і свобод людини – шляхом проведення профілактики їх порушень; захист прав і свобод людини – відновлення порушеного правового статусу, притягнення

порушників до юридичної відповідальності [3]. В нашій державі саме органи внутрішніх справ, як правоохоронний орган з найширшим переліком завдань та функцій, покликані забезпечити особисту безпеку громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів через запобігання правопорушенням та їх припинення, виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили, захист власності від злочинних посягань та інше [4]. Таким чином, охорона авторського права органами внутрішніх справ України поруч з його захистом є проявом конституційної гарантії його реалізації.

Так, авторське право об'єднує особисті немайнові і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва. Забезпечення та його захист відповідно до розділу 5 Закону України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права» здійснюється у судовому порядку та в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством, особливе місце серед яких займає його цивільно-правовий захист.

Відповідно до ст. 52 цього Закону за захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції. До суб'єктів адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності, в тому числі авторського права в Україні, на нашу думку, відносяться Державна служба інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, Антимонопольний комітет України, Державна служба технічного регулювання України, Прокуратура України та інші органи. Тому можливим є звернення суб'єктів авторського права за захистом своїх порушених прав до будь-якого з них.

Крім того, питання цивільно-правового забезпечення авторського права в Україні, в тому числі щодо його охорони та захисту, врегульовуються відповідно до Цивільного кодексу України від 16.01.2003 [5]. Так, загальні засади захисту права інтелектуальної власності, елементом якої є авторське право, передбачені ч. 3 ст. 418 ЦК України, яка визначає, що таке право є непорушним, а його порушення, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену Цивільним кодексом України, іншим законом чи договором (ст. 431). Також передбачається судовий спосіб захисту права інтелектуальної власності, в тому числі авторського права.

Крім того, охорона авторського права в Україні врегульовується такими нормативно-правовими актами, як закони України від 13.01.1998 № 9/98-ВР «Про кінематографію», від 21.12.1993 № 3759-ХІІ «Про телебачення і радіомовлення», від 05.06.1997 № 318/97-ВР «Про видавничу справу», від 23.03.2000 № 1587-ІІІ

«Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» та інші закони України, що регулюють відносини у сфері правової охорони особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав [6].

Також, зважаючи на те, що Україна є учасником низки міжнародних договорів, які регулюють правовідносини у сфері охорони авторського права, вагоме значення для захисту авторського права відіграють: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт від 24.07.1971, змінений 02.10.1979); Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р. (Женева, 06.09.1952); Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996; Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Рим, 26.10.1961); Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971; Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20.12.1996; Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 та інші [6].

Варто погодитися з Т. В. Рудник, що, незважаючи на спроби врегулювати питання захисту авторського права на законодавчому рівні, в Україні залишаються невирішеними багато проблем у цьому напрямку. Зокрема, ми погоджуємось із дослідником [7, с. 75], що серед них варто виділити такі:

- поширення в Україні негативних тенденцій, спрямованих на порушення авторського права;
- правова невизначеність багатьох ключових понять (наприклад відсутнє законодавче визначення поняття твору та понять, що стосуються глобальної мережі Інтернет);
- відсутність контролю щодо збору, розподілу та виплати авторської винагороди з боку державних органів, своєчасних змін до законодавства призвели до негативних наслідків стосовно збору, розподілу та виплати авторської винагороди;
- відсутність дієвих механізмів захисту авторського права, зокрема належного рівня відповідальності. Адже запровадження дієвого механізму захисту авторських прав дасть можливість фізичним і юридичним особам ефективно захистити свої права;
- суперечливість законодавчих актів у сфері авторського права та ін.

Окрім цього, необхідно додати, що недостатньо врегульованою дотепер є охорона авторського права органами внутрішніх справ України.

Відповідно до Закону України «Про міліцію» [4] міліція в Україні – державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище,

інтереси суспільства і держави від протиправних посягань.

Так, за відсутності прямої вказівки у Законі на завдання ОВС України з охорони авторського права та права інтелектуальної власності можна дійти висновку, що цей вид охорони реалізується через завдання захисту прав і свобод людини та громадянина, і захисту їх права власності.

Однак Міністерство внутрішніх справ України здійснює заходи з попередження та викриття злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, бере участь у створенні та вдосконаленні законодавчої бази, необхідної для протидії цим порушенням. Особливу увагу МВС приділяє попередженню та виявленню фактів тиражування і розповсюдження контрафактної музичної та аудіовізуальної продукції, нелицензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також фактів виробництва та розповсюдження продукції з фальсифікованими товарними знаками відомих вітчизняних і зарубіжних товаровиробників [8].

Отже, головним підрозділом ОВС України, на який покладено завдання з виявлення та припинення фактів порушення прав інтелектуальної власності, відповідно до Постанови Кабінету міністрів України від 05.07.1993 № 510 «Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю» є Державна служба боротьби з економічною злочинністю, яка реалізує його поруч із завданнями щодо своєчасного припинення злочинів у галузі економіки та запобігання їм; аналізу і прогнозування криміногенних процесів в економіці та своєчасного інформування про них органів виконавчої влади; виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень у галузі економіки, та вжиття заходів до їх усунення.

Зазначимо, що у 2001 р. у структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС як у центральному апараті, так і на регіональному рівні утворено підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності [8] згідно з наказом МВС України від 31.05.2001 № 429. Основними завданнями таких підрозділів відповідно до наказу МВС України від 19.08.2001 № 737 «Про затвердження Типового положення про підрозділи ДСБЕЗ по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій» визначаються:

- боротьба з правопорушеннями на ринку інтелектуальної власності, попередження і викриття злочинів, пов'язаних із незаконним виробництвом, розповсюдженням та використанням об'єктів авторського права і суміжних прав;
- викриття фактів неправомірного використання об'єктів патентного права та промислової власності;
- боротьба з правопорушеннями у сферах комп'ютерної інформації, електронних платежів і телекомунікацій, з незаконним обігом радіоелектронних та спеціальних технічних засобів;
- забезпечення інформаційної безпеки громадян, їх об'єднань, юридичних осіб, суспільства, держави, захист їх прав і свобод,

законних інтересів від протиправних посягань, скоєних з використанням високих технологій [9].

Однак, станом на сьогодні, у структурі Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України [10] підрозділ по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності не зазначається, у той же час у складі Управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю ГУМВС України в Харківській області виділено окремим підрозділом відділ боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та комп'ютерних технологій [11].

Крім того, значне місце у забезпеченні органами внутрішніх справ охорони права інтелектуальної власності, в тому числі авторського права, відіграє взаємодія з іншими правоохоронними та контролюючими органами. Правове регулювання такої взаємодії забезпечується, наприклад, спільним наказом від 24.11.2009 № 1055/491/753/1120/656/52 Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства культури і туризму України «Про затвердження Програми скоординованих дій правоохоронних та контролюючих органів по боротьбі з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо- і відеопродукції, компакт-дисків, інших об'єктів права інтелектуальної власності та для забезпечення захисту прав УЄФА». Ця Програма визначає основні напрями співробітництва правоохоронних та контролюючих органів у боротьбі з правопорушеннями в сфері інтелектуальної власності.

Необхідно також додати, що основним напрямком охорони авторського права органами внутрішніх справ України є профілактика правопорушень у цій сфері.

При цьому права основа діяльності правоохоронних органів у сфері профілактики економічної злочинності і, зокрема, правопорушень у сфері інтелектуальної власності та авторського права – це сукупність взаємозалежних, внутрішньо погоджених нормативно-правових актів, що містять юридичні принципи і норми, спрямовані на правове регулювання суспільних відносин у відповідній сфері з метою їх упорядкування, охорони і розвитку відповідно до суспільних потреб, її основне призначення – нормативно регламентувати (нормувати) організацію (структурування) системи діяльності правоохоронних органів у сфері профілактики економічної злочинності (в тому числі у сфері інтелектуальної власності) і забезпечувати її ефективне функціонування.

Підсумовуючи вищевикладене, підкреслимо, що юридичні норми, які утворюють правові засади діяльності правоохоронних органів у сфері профілактики порушень авторського права, покликані регламентувати:

– організацію відповідної системи, тобто її основні завдання, принципи організації, внутрішню структуру, сили і засоби, місце

цієї системи в механізмі держави;

– основні напрямки діяльності правоохоронних органів у сфері профілактики вказаних правопорушень;

– параметри діяльності системи: права та обов'язки суб'єктів при здійсненні управлінської, правозастосовної і контрольно-наглядової діяльності, порядок використання ними наявних і наданих сил, форм і методів, порядок застосування спеціальних засобів; порядок взаємодії з іншими державними і недержавними установами, що не входять у цю систему.

Список літератури: 1. Погорілко В. Ф. Конституційне право України : підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К. : Правова єдність, 2010. – 432 с. 2. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с. 3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001. – 656 с. 4. Про міліцію : закон України від 20.12.1990 № 565-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20. 5. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page8>. 6. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 6. – С. 4. 7. Рудник Т. В. Деякі проблемні питання захисту авторського права в Україні / Т. В. Рудник // Юридичний вісник. – 2009. – № 1 (10). – С. 74–77. 8. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» : постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 № 1243-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 45. – Ст. 524. 9. Методичні рекомендації за темою «Організаційно-тактичні основи діяльності оперативних підрозділів у сфері високих технологій» [Електронний ресурс] / [Апугтін С. І., Голубев В. О., Литвинов М. Ю. та ін.] ; Донецьк юрид. ін-т МВС України ; Управління ДСБЕЗ УМВС України в Донецьк обл. ; Центр дослідж. комп'ютер. злочинності ; Каф. опер.-розшук. діяльності в сф. інформац. технологій. – Донецьк, 2004. – Режим доступу: http://bukva.h14.ru/book/source/doneck_1.php. 10. Департамент Державної служби боротьби з економічною злочинністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/545295>. 11. Управління Державної служби боротьби з економічною злочинністю ГУМВС України в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://police.kharkov.ua/structure/ubez>.

Надійшла до редколегії 14.11.2011

Рассмотрено правовое регулирование охраны и защиты авторского права в Украине как составной части системы права интеллектуальной собственности. Исследованы правовые основы деятельности органов внутренних дел Украины по охране авторского права.

The legal regulation of guard and protection of copyright in Ukraine as component part of the system of intellectual ownership right is considered. Legal basis of organs of internal affairs of Ukraine activity on the guard of copyright are explored.